

Ad Arthur Gredig e'gl gartagieu da dar egn movimaint a mintga animal. FOTO B. TSCHARNER

Ovras d'art d'atgna taimpra a Vargistagn

■ (fmr/bt) Ligiànd ozigligi igl num Vargistagn, fa quegl gest vagnir andamaint capricorns. Mo da duas eandas annà dispona Vargistagn ear da remartgevlas ovras d'art agl liber ca mussan ànc oters animals salvadis. Egn patrùn d'egna tgea da vacanzas segl Bot Faros a Vargistagn à gieu da sdarnar anzaquants lareschs, parquegl c'igl badavan anviers la sia tgea. El à betga me fatg egn largia, mobagn el à ear gest ànc fatg anzatge creativ da que tagl da lena. Ascheia àl gieu l'idea da far figuras da las tschetgas restàntas. Par far quegl àl angascho igl artist da la resgia da motor, Arthur Gredig da Castrisch. Igl ancunachaint sculptur da lena à stgafieu igls seat cunzegliers federals a caschùn da la sessiùn a Flem. El à fatg las figuras fabulusas da *Lionard Bardill* pigl pajis magic d'unviern da la scola da skis da Flem/Laax. Ear a Vargistagn e'gl gartagieu a Gredig da far an me

cus gis org propi imposàntas sculpturas cun la resgia da motor ca para betga gest igl urdegn ple adato da stgafir art fegn. Mo las sias figuras en tutegna d'egna fegnezta admirabla. Las org sculpturas rapreschaint animals salvadis indigens. Quels en betga me fetg detaglieus, mobagn a Gredig e'gl ear gartagieu da dar egn movimaint agls animals, ascheia c'i fan egn pareta natirala. Igl stgirat rusegna egn nitschola. Las muntanealas en ataintas ad ign oda gest igl schivel digl vigl. La gualp fa stem d'egna ramur davo igl dies a savolva. Igl urs e vagnieu partscheart d'egn prieveal a sadreza sedretg, dafartant c'igl tschissùn stat a surveglia la cuntrada par catar adavur egn praja. Igl cot da gòld fa igl sieus sòlt da curtagear, a la tschueta para da far studis ple grànds. Ascheia à Vargistagn egn'atraciùn daple, c'ign po admirar suainter aver fatg egn curta spassageada sei sur vischnànca.

Cor da juvenils fa provas segl bagn puril

DA BARTOLOME TSCHARNER/FMR

■ Igl cor da juvenils Stimmwerkbande fa actualmeing las sias provas sen egn bagn puril, trànter igl cratschlem da gagliegnas a baschlem da nursas. An que ambiant nunusito exerzitescha Christian Klucker igl repertori cugl sieus cor d'unfànts a juvenils. Parquegl ca las localitads da prova an las tgeas da scola dastgan betga vagnir duvradas pigl mumaint, àn igls respunsabels anturn igl magnascola *Richi Just* dezidieu da far que pass, tut tanor igl moto «situaziùns extraordinarias pretendan schliaziùns extraordinarias». Par dantant exerziteschani peia segl bagn puril Hilarien. Parquegl od'ign ord igl nuvegl da nursas tuns da clavazegn ad igl tgànt coral mintgame igl margis da las 16 a las 19.30, anstagl las gagliegnas cratschlàntas a nursas baschlàntas. Par grupas pintgas da maximalmeing tschentg dels e'gl spazi avunda par taner las distànz prescetas, fagiànd las provas agl nuvegl liber ad an iral. «La biestga e sen las pastiras ad igl desinfectant e plazo», aschunta igl pur *Tinu Bieri*. C'igl giat digl bagn spassegia aint da porta agl mumaint, cur c'igl tgàntan la canzùn taliana «Alla fiera dell'est» a gest ànc tigl vers «e venne il gatto», quegl e igl renumo punct segl i.

«Cun que local da provas ampo extraordinari qua segl bagn puril tutgaina duas mustgas cun egn frida», gi igl dirigent *Christian Klucker* tut cuntaint. Ascheia segi par l'egna pussevel da far provas cuminevlas cun spazi avunda. Partge, ear sch'igl vessi d'aver liac nigns concerts agl curs da quest on, segi gea ussa d'ancorscher igl plascher da cantaduras a cantadurs par las rapreschantaziùns a caschùn digl nov on da scola. Par l'otra survignian igls unfànts gratuitameing instrucziùn an fatgs purils. Quellas provas en egn'evenimaint par tuts igls partizipos.

S'antali c'ear segl bagn puril e'gl pussevel da fufargnear, sch'igl e cantaduras a cantadurs novs ca lessan far part digl cor da juvenils cun s'anuntgear tier www.stimmwerkbande.ch.

Igl dirigent Christian Klucker durànt egn prova cun egn grupa pintga agl nuvegl digl bagn puril Hilarien a Cuira. MAD

Ear igl iral e adato da far provas da tgànt. Quegl damussa Christian Klucker c'exerzitescha cun egn pintg diember da cantaduras a cantadurs segl bagn puril Hilarien a Cuira.

Igl cot da matg sacaso a Donat

DA BARTOLOME TSCHARNER/FMR

■ Igl cot da matg e egn utschi ca samussa me dar an las valadas ple òltas digl Grischùn. Mo mintga tànts ons e' ear d'observar an Val Schons. Quest on e' turno anturn Pastgas a para da restar. «L'amprem'èada igl ve jou vieu igls 24 d'avregl, gest sper la nosa tgea da màn sura agl pro anviers la Valtshiel», gi *Georgina Schaller* da Donat. «Dantant vaina adigna puspe vieu el qua agl conturn.»

Mo da fotografar el segi detg difficultus. «Jou ve gieu la fortuna da fotografar el or da la faneastra digl esch da la tgadafià, cur c'el eara gest fri datier segl plaz davo la tgea, noua c'el piclava vearms near insects sco bucareias, bos da zarcladur ad oters.» A Donat sgoli el d'egn tetg a l'oter. «El e vagnieu vieu a Donat Surses. Ve Reschen e' ear vagnieu observo. Mo sch'igl e igl madem, glicz savainsa betga.» Igl pudess oramai ear easser egn pèr ca satgata bagn an Schons. «An mintga cass observ'ign fetg bugent el: Igl cot da matg e propi egn utschi fetg spezial a faszinànt», concluda Schaller c'aschunta c'igl segi difereints oters ca vegian ear bado el. *Martina Cantieni* da Pazen e egn da quellas pardetgas. «Jou saragord da buaba», rauenta ella, «c'en pèr veva parfegn fatg egn gnieu se Spundatscha, dafor

Igl cot da matg observa avànt ca saplategear par ir ad ancurir pavel. FOTO G. SCHALLER

Pazen. Que e ussa var 30 ons. Uon vaina observo el l'amprem'èada da Pastgas. D'alura davent vaina adigna puspe observo el. Dantant ve jou vieu me egn sullet. El cloma la damàn a la sera», gi Cantieni, manzunànd ear ella l'observaziùn ve Reschen. Ascheia c'igl e propi da suponer c'igl satracti d'egn pèr ca populescha la Val Schons par questa stad.

Igl diember crescha plànsieu

Antoc'igls ons 1960 eara igl cot da matg d'observar a l'antiera Svizra Bassa ad an las valadas bassas da las Alps. Mo las gràndas midadas agl sieus antschies da viver àn caschuno, c'igl deva anturn igls 2000 me ple ànc var 110 pèrs. Graztga da difereints programs da schurmetg a

promoziùn da la Staziùn d'utschelas da Sempach a digl Ufezi federal pigl ambiant vean igl quinto c'igl deti actualmeing var 230 pèrs an Svizra. Agl Grischùn, surtut agl Segneradi, e'gl mess a strada gest tres projects da schurmetg, inigtgieus da la Grupa ornitologica dal Grischun (OAG).

Que pintg diember mussa c'igl e propi egn raritad d'aver l'ocasiùn d'observar que utschi egl cantùn Grischùn.

Bleearas atgnadads

Igl cot da matg vean ear numno la pupa da matg. Quel ad igl num lategn Upupa sabasan segl sieus clom, ca tūna pressapoc ascheia: «Up-up-up!» Amadus cloman, tant igl mascal sco la fameala. Sch'i vignan disturbos, clomani da ruc: «ràäh». Characteristic en las sias alas cun strivlas contrastàntas neraz ad alvas, cun parts melnaintas ad igl sieus lùng pical stiert. Mo surtut croda an il la sia cresta cun plemas da passa tschentg centimeters lùnghezta. Quellas po' drizar. La cresta à la calur digl tgièrp, me c'igls pezs da las plemas en ners. La cūa e nera cun egn penda alva atraviers. La calur generala digl tgièrp e melna-bregnainta. Tipic pigl cot da matg e ear igl sieus sgol undulànt. Las lùngas alas vignan ratratgas tier mintga

batida da las alas. Parquegl para igl sgol ampo malregular. Las schlatagnas sadifrantzgeschan strusch: La fameala e me ampo ple grànda a greava c'igl cot. Remartgevel e ear igl sieus dar digl tgièru durànt ancurir pavel.

Egn strategieia speziala par sadefender

Igl spazi da viver dagl cot da matg e surtut curtgegnas a pastiras cun plàntas ple òltas agl danturn, noua c'el po far igl sieus gnieu an rusnas da plàntas viglias. Da remartgear e ear c'igl cot da matg magna egn stagiùn monogama, quegl munta c'el e fidevel a la fameala tuta stad. Durànt igls radund 20 gis ca quella cuva, procura el pigl pavel par ella a pigl cuvi ca bandùna igl gnieu suainter var 20 antoca 28 gis.

Igl cot da matg para d'easser egn pulit utschi cun seas passa 25 cm lùnghezta. Mo blear e me pareta c'à d'atgefarg cun sadustar ancunter anamitgs. An que gro àl igl cot da matg ear la sia strategieia speziala: Sch'egn utschi da rapegna vess da cumparer tutanegna, ad igl gli para magna tard da fugir, same-ta' an la posiziùn ergia:

El sche sten plat gio'n plàn, las alas a la standidas a la cresta drizada.

Graztga a la sia calur contrastànta a quella posiziùn ergia, vean el savens ignuro digl utschi da rapegna.